

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההוצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של

ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

**הפילוסופיה של פעור – ניתוח ושכירה של ערכים שאתה מאמין בהם !
פרשת בלק, תשע"ה**

פרשת בלק עוסקת, כמעט כולה, בבלעם הרשע שרצה לקלל ונמצא מברך. תשעת הפסוקים האחרונים עוסקים בנושא שונה לחלוטין. בזמן שישראל חנו בשיטים, נכשלו בשני חטאים חמורים ביותר: האחד – זנות עם נשים נוכריות, והשני – עבודה זרה, שהוא החטא החמור ביותר בתורה כש"כ: "וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן" (כה, ב). גם העונש היה כבד מאוד, ע"י רש"י (כה, ה). בהמשך מסופר שגם נשיא שבט שמעון נכשל בזנות, באופן קשה ומחוצף ביותר, שכן הוא עשה מעשהו בפרהסיא "לְעֵינֵי מִשָּׁה וּלְעֵינֵי כָל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כעונש על כך נגזרה כליה על כלל ישראל, ורק מעשהו של פינחס הצילם מכך: "וְלֹא כָלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי" (כה, יא).

על פי פשוטה של הפרשה, אין רואים שום קשר בין החטאים המתרחשים בסופה, לבין האישים והאירועים המתוארים בראשיתה. הסמיכות שבין הפרשיות נראית 'מקריית' בלבד. רש"י שדבר זה לא נראה לא הגיוני, הדגיש שלפי דברי חז"ל (סנהדרין קו,) הרעיון להכשיל את ישראל בחטאים חמורים אלה, הוא פרי הגותו של בלעם הרשע, כפי שמוזכר בפרשת מטות (לא, טז). לאחר שנכשל בניסיונותיו לקלל את ישראל, נתן עצה לבלק להכשילם בזנות, ואז השי"ת כבר יהרגם בעצמו מפני, שא-להיהן של אלה שונא זימה! (סנהדרין קו, א).

אבל דומה, שניתן למצוא מכנה משותף עמוק לשתי הפרשיות.

מה היתה מהותה של עבודת בעל פעור

בימי קדם היו אמונות אליליות רבות ומשונות, לרבות מהן היו סוגי עבודה ייחודים, עד כדי כך שאמרו במסכת עבודה-זרה של אברהם אבינו היו ארבע מאות פרקים (ע"ז יא, ב). לפי מה שתיארו חז"ל, צורת העבודה לבעל פעור היתה כך: "אוכלים תרדין ושותים שכר ומתריזים בפניה" (סנהדרין סד, א). יוצא אפוא, שהעובד לה חייב לנהוג באופן שפל ומבוזה ביותר. אכן אמרו: "מעשה בנכרית אחת שהיתה חולה ביותר, אמרה אם תעמוד ההיא אשה מחוליה תלך ותעבוד לכל עבודה זרה שבעולם.

עמדה, והלכה לכל ע"ז, כיון שהגיעה לפעור, שאלה לכומרים במה עובדין לזו? אמרו לה אוכלין תרדין ושותין שכר וכו', אמרה, **מוטב שתחזור ההיא אשה לחוליה** ולא תעבוד ע"ז בכך" (שם). הרי שאפילו אותה נוכרית לא יכלה להתנהג באופן מגעיל כל כך! יתר על כן סיפרו:

"תנו רבנן מעשה בסבטא בן אלס שהשכיר חמורו לנכרית אחת כיון שהגיעה **לפעור** אמרה לו המתן עד שאכנס ואצא. לאחר שיצאה אמר לה אף את המתני עד שאכנס ואצא. אמרה לו **ולא יהודי אתה?** אמר לה ומאי איכפת לך! נכנס פער בפניו **וקינח בחוטמו** והיו משרתי עבודה זרה מקלסין לו ואומרים **מעולם לא היה אדם שעבדו לזו בכך**" (סנהדרין סד, א).

בסיפור שלפנינו שתי נקודות מעניינות מאוד: סגידה לע"ז כלשהי משמעותה, חלוקת כבוד לאותה יישות שהסוגד מאמין בה. ברם, בעובדה הנ"ל הסוגד ביזה והשפיל את הפסל באופן המכוער ביותר. שהרי אף אילו קינח בגופו של הפסל, יש בכך פגיעה גסה בע"ז. החוטם הוא המקום הרגיש ביותר לריח, יוצא אפוא, אם קינח בחוטמו של הפסל, הרי שהתכוון 'לצער' ולבזותו באופן הקיצוני ביותר האפשרי! אם כן, היו צריכים 'משרתי הע"ז' להענישו, ואילו הם שיבחו אותו ביותר, הכיצד?! הערה נוספת שיש לתת עליה את הדעת, שאותו אדם שהגיע לדרגת 'ההצטיינות הגבוהה ביותר' בהיסטוריה בעבודת פעור, היה **יהודי**, האם זה מקרה?! מתוך זה שחז"ל הדגישו זאת, והלוא בדבריהם אין מילה מיותרת, משמע, שבאו ללמדנו דבר מהותי אודות '**היהודים**'.

והנה לא מצאתי במפרשים הסבר נאות, למהותה של אותה עבודה זרה. מו"ר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, ראש ישיבת מיר האיר את עינינו בשיחותיו המופלאות (שיחות מוסר, מאמר פד), וחשף את עומק הרעיון המסתתר בעבודה זרה זו.

"וביאור הדברים הוא, שמהות הע"ז של פעור היתה **פריצת כל הגדרים**. כי אף עובדי ע"ז גדורים הם, **וחייבים לכבד את אלילם ולעובדו**, לעומת זאת, עובדי בעל פעור אין להם שום גדרים, אף את אלילם מבזים הם עד לעפר, ולדעתם **אין שום ערך** שחייבים לכבדו ולהעריכו. ויותר מכך, הם יצרו אליל שכל עבודתו היא בביזוי, וכל כמה שמבזין אותו יותר, מצטיינים יותר בעבודתו! וזה שקינח בחוטמו והגיע לשיא של ביזוי הע"ז, השיג את שיא עניינה ועבודתה של ע"ז זו.

ומוכן היטב כח משיכתה של ע"ז זו, שהרי עניינה הוא שהכל הפקר לאדם, ואין לגודרו בשום גדר. בודאי שיש בע"ז זו כח משיכה גדול מאד. כמו שרואים אנו שאף בזמננו קיימת השקפת עולם כזו. ואף שביטלו אנשי כנסת הגדולה את יצרא דע"ז, הנה **יצר זה קיים גם בימינו**. ועוד מוסיף הוא כח וכובש את לב

צעירי האומות, לפרוץ את כל גדרי העולם, אין שום איסור ואין שום מעצור למה שחפצים לעשות".

שיחה זו, שאמר רבינו ז"ל בשנת תשל"ב, שבה התעצמה והלכה תנועה חדשה שהקיפה עשרות מיליוני בני נוער בכל העולם המערבי, כולל מדינת ישראל, שכוננו בשם "ביטניקים". התנועה הטיפה למרידה במוסכמות, לשבירת כל אמות המידה המוסריות שהיו מקובלות על כל באי תבל **ולחם מקסימאלי של נורמות דרך ארץ**. אותם נערים, שכמעט כולם באו מבתיים עשירים ומתורבתים, גידלו שיער ארוך, קרעו, חתכו והשחיתו את מלבושיהם, לנו ברחובות ובשווקים, ניזונו משיירי מזון שחיפשו ליד מסעדות וליד פחי אשפה, קיבצו נדבות בראש כל חוצות, למרות שבני עשירים היו. חלקם אף הדיר את עצמו מכל רחצה שהיא, כדי שריחם יהיה 'נודף' למרחקים, מילאו את גופם בקעקועים, יש שגילחו את ראשם וגידלו צמה באמצע קודקודם וכיוצ"ב.

ניתן להאריך בכל מיני 'שיגעונות' שונים ומשונים, שנהגו אותם אנשים כדי להוכיח ולהבליט, שאינם כפופים לשום מסגרת, לא משפחתית ולא תרבותית, לשום 'ערך' ולשום 'דעה קדומה'.

אך מותר הוא להדגיש, שאותה תנועה הטיפה להוללות, לפריצות, לחוצפה, לגסות הרוח, לתועבות מכל סוג שהוא ולהתנגשות עם החוק והשלטון ככל האפשר. הגיע מצב עד כדי כך, שככל שהאדם היה שפל ונבזה יותר, העריצו אותו חבריו יותר והתאמצו לחקותו ו'להגיע לדרגתו'!

לאחר שתנועה זו גוועה קמה פילוסופיה די דומה, אולי קצת יותר שפלה, שחבריה כונו בשם "היפים", גם הם חתרו **להחיל כל ערך**.

והנה, כפי אותו סיפור שמופיע בחז"ל, גם מנהיגי אותם זרמים, היו כמובן, איך לא, יהודים. גילחו את ראשם, גידלו צמות באמצע קודקודם, קעקעו את גופם וקיבצו נדבות בראש כל חוצות, למרות שבני עשירים היו.

המבדיל בין קודש לחול

ייחודם של ישראל בכך, שקיבלו על עצמם עול מלכות שמים. אם בן נח חייב בשבע מצוות, הרי שמספר המצוות שישראל קיבלו על עצמם הוא קרוב **לפי מאה**. לא רק את ציוויו של בוי"ע קיבלו בהכנעה, אלא אף את כל מה שייתקנו ויגזרו חכמי הדורות!

אחד הדברים החמורים ביותר ביהדות הוא נישואין עם בן זוג שאינו יהודי. כבר כתב הרמב"ם:

"הרי עונשו מפורש בדברי קבלה שהוא בכרת... הנה למדת שהבועל כותית כאילו **נתחתן לעכו"ם** שנאמר ובעל בת אל נכר ונקרא מחלל קדש ה': עון זה אע"פ

שאין בו מיתת ב"ד אל יהי קל בעיניך אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו. שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל נחשב אע"פ שהוא ממזר והבן מן הכותית אינו בנו שנאמר כי יסיר את בנך מאחרי מסיר אותו מלהיות אחרי ה': ודבר זה גורם להדבק בעכו"ם שהבדילנו הקב"ה מהם ולשוב מאחרי ה' ולמעול בו" (נהל איס"ב יב, ו-ח).

"מעשה בבת אחת שהיה אביה חבר לעכו"ם והיו אוכלין ושותין ומטיבין את לבם יחד. ואמר לו אותו העכו"ם לאביה: 'תנה את בתך לבני לאשה' והתרצה לו אביה. והרגישה הבת בדבר והחרישה לו בדבר, עד שהגיע זמן חופתה. וכשהגיע זמן חופתה **עלתה לראש הגג והטילה את עצמה לארץ ומתה מיד**" (תנא דבי אליהו, פ"כא).

כך מצאנו סיפורים למאות ולאלפים שנהרו ישראל מלהתערב בגויים ואפילו בשואה האיומה, שדורנו חווה, מסרו נפשם בני ובנות ישראל, לארבע מיתות בית דין, לעינויים וליסורים, ובלבד לשמור על קדושת יחוס ישראל והבדלות מגוי. אם כן, עלינו להבין מה היא התובנה העומדת אחרי ע"ז זו, למה היא קשורה למעשה הזנות עם בנות מואב? ועל אף שאמרו בגמרא (סנהדרין קו, א) שבנות מואב לא נתרצו להם לזנות, אלא אם כן יעבדו לפעור תחילה. אבל אמר מו"ר הגר"ח זצ"ל: "קשה לומר שזה כל השייכות ביניהם, ואין די בזה להבין שמשום תנאי זה יבואו בניי לידי כך".

בלעם היה גדול מאוד בדעת ובמוסר אלוקי – שפל ביותר ובעל התנהגות בהמית!
בלעם היה אדם גדול מאוד, בעל כוחות רוחניים עצומים, עד כדי כך שדימוהו חז"ל למשה רבינו ואמרו, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, אבל באומות העולם קם, ומנו בלעם" (במד"ר יד, כ). אותו אדם הכתוב מעיד עליו, שברכותיו התקיימו וקללותיו גם הן פעלו. ומאידך, הוא היה זה שפרץ את כל גדרי המוסר והצניעות, והיה מופקר ממש בחייו הפרטיים, גרוע מן הפחות שבפחותים, כמש"כ בגמ' ע"ז (ד, ב): "ולא עוד אלא שאני עושה לך רכיבות ביום ואישות בלילה", יעו"ש. הרי שאין כאן סתירה כלל, והכל יתכן בלבו העקוב והנפתל של האדם.

אמר התנא באבות: "עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע" (ה, יט). נתבאר לנו מדברי המשנה, כי לא רק שהיה נגוע בעצמו בכל המידות הרעות, אלא שהמידות הרעות היו השקפת עולמו ותורתו אשר הרביץ לתלמידיו. עוד רואים אנו בפרשה, שאף שבלעם הרשע ידע את האמת וידע מי הם האנשים השלמים, כמו שביקש: "תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו" (כג, ט), ובגמ' (ע"ז כה, א) מבואר, שנתכוין בלעם לאברהם, יצחק ויעקב שנקראו "ישרים", וביקש שיזכה למות כמותם. עם כל זאת, הוא חי כפחות שבפחותים, אבל 'למות' השתוקק כמו האבות הקדושים!

יוצא אפוא, שבלעם דגל 'בערכים' אמתיים, טובים וישרים, אבל בו זמנית תפיסתו הפילוסופית היתה, **שמותו לו למרוד כנגד הערכים שהוא מאמין בהם**. למרות שידע והכיר את גדלות צלם האלוקים אשר באדם, סבור היה, שמותר לו לבזות ולהשפיל את צלם האלוקים אשר בו עד שאול תחתית, עד לבהמיות מוחלטת. הווי אומר, **תפיסת עולמו של בלעם היתה שווה לזו של העובדים לפעור**.

השפעתו הגדולה של האדם על סביבתו

על הפסוק: **"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע"** (בראשית כח, י), פירש רש"י: **"מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה"**. כלומר, שהצדיק לא רק לעצמו הוא זוכה, אלא גם את כל סביבתו הוא מזכה. כל הדרים בעירו לא רק שניצלים מפגעים ואסונות בזכותו, כמו שמבואר בתורה בפרשת סדום, אלא שהם מקבלים הארה רוחנית החודרת אל עומקי נפשם וגורמת להם לתקן את עצמם.

השפעתו של הסבא הקדישא החפץ חיים זצ"ל, אין שום אפשרות להגזים בערכה, שכן היתה ללא גבול, לכן כשרצה לעלות לארץ ישראל נזעקו כל גדולי הדור לעכב בעדו, מפני שבהעדרו יחסר להם האור הגדול.

מרן החזון איש זצ"ל ישב לו בפינתו בעיירה קטנה אשר בליטא ויגע בתלמודו, גם כשעבר לוילנא המשיך להצטנע בד' אמותיו, את ספריו פרסם בעילום שם, אבל אורו החל לנצנץ. כשעלה לבני ברק הסתתר בפרדס ונטל על עצמו תפקיד של שומר הפרדס. אבל, כבר אמרו חז"ל: **"כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ"**, ואורו יצא, בעל כורחו, כשמש בצהריים מסוף העולם ועד סופו, ובני ברק זו העיירה הצניעותית נעשתה פתאום לתל תלפיות ולקודש קודשים של הארץ הקדושה החופשית מעול זרים. הרי לנו, שבכוחו של אדם אחד לשנות מקום שלם ולהופכו למרכז של תורה וקדושה.

לכן אמרו חז"ל: **"חכם שמת הכל קרוביו, הכל קורעין עליו, הכל חולצין עליו, הכל מברין עליו ברחבה"** (שבת קה, ב ומו"ק כה, א). מפני, שבכוח אישיותו הגדולה השפיע לטובה על כל האנשים שנמצאים בסביבתו.

הרשע מקרין את רשעותו בכל סביבתו

אמר החכם באדם: **"זֶה לְעֵמֶת זֶה עֲשֵׂה הָאֱ-לֹהִים"** (קהלת ז, יד). שכוחות הרע וכוחות הטוב הם שווי ערך, כשהטוב הוא לכיוון החיובי והרע הוא לכיוון השלילי. אי לכך, אם הראנו לדעת שהצדיק מקרין טובה וברכה ומטה את לב האנשים לטובה, הרי שהרשע בכוחו לשנות את בני האדם, ולנטוע בהם גאוה, תאוה וכיוצ"ב. כך כתב משלי: **"הוֹלֵךְ אֶת תְּכַמִּים יִחָכֵם וְרָעָה כְּסִילִים יִרְוֹעַ"** (יג, כ), וביאר הגר"א, שאם אדם

הולך אצל חכמים אפילו שאינו כל כך חכם, במשך הזמן יהפך לחכם. אבל, אם ילך לסביבה של כסילים, אף אם חכם היה, תעורר חכמתו ויהפך גם הוא לכסיל. כבר אמרו: "אוי לרשע אוי לשכינו טוב לצדיק טוב לשכינו" (סוכה נ, ב). הטיב לנסח זאת רבינו הרמח"ל ז"ל:

"כִּי אִם הָאָדָם נִמְשָׁךְ אַחֵר הָעוֹלָם וּמִתְרַחֵק מִבּוֹרָאוֹ, הִנֵּה הוּא מִתְקַלְקֵל וּמִקְלָקֵל הָעוֹלָם עִמּוֹ, וְאִם הוּא שׁוֹלֵט בְּעַצְמוֹ וְנִדְבֵּק בְּבוֹרָאוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ מִן הָעוֹלָם רַק לְהִיּוֹת לוֹ לְסִיּוֹעַ לְעַבֵּד בּוֹרָאוֹ, הוּא מִתְעַלֶּה וְהָעוֹלָם עֲצָמוֹ מִתְעַלֶּה עִמּוֹ" (מס"י, פ"א).

לאור כל הנ"ל, דומה שאפשר לומר שכשבלעם הסתובב על הגבעות מסביב למחנה ישראל ונתן בהם את עיניו הרעות, הרי שלמעשה מלבד הקללות שרצה לתת בהם, הקרין אליהם את עומק יצריו ואישיותו המלאה סתירות כרימון. למרות שקללות לא איפשר לו השי"ת להוציא מפיו, אבל את אותה קרינה מרושעת קיבל עם ישראל בכמות עצומה. כמו שיודעים אנו היום, שקרינה רדיואקטיבית למרות שאינה נראית בעיניים, בכוחה להביא על גופו של האדם מחלות קשות ביותר, כך גם אותה 'קרינה' של תפיסת עולמו של בלעם הרשע, חוללה בעם ישראל את אותה מציאות נלוזה שבה הם קיבלו החלטה, לעבוד לפעור. כלומר, למרות שהם זכרו עדיין את מעמד הר סיני, חיו בתוך ענני כבוד, למדו ארבעים שנה תורה עם משה רבינו, היו בדרגה רוחנית שאין באפשרותנו להשיגה, לכן הם מוכנים "דור דעה", קיבלו חשק עז **להתמרד נגד עולם ההשגות שלהם.**

עבודתם לפעור ביטאה את התגלמות הרוע שקבלו מבלעם. יודעים את האמת ולמרות זאת, הורסים אותה, שוברים אותה במו ידיהם, יורקים עליה ומשפילים אותה עד תהום תחתית.

אם כן, מצאנו קשר בין ראשית הפרשה, שבה פועל בלעם הרשע וצופה במחנה ישראל בכל זווית אפשרית, לבין סופה של הפרשה, שבה רואים אנו את המשוב החוזר שקיבל ביטוי בנפילה רוחנית אדירה של כלל ישראל.

סיכום: עבודה זרה של פעור היא, לשבור את כל ערכי המוסר אף ההגיוניים והמוסכמים ביותר. בלעם הרשע היה אדם גדול ביותר, בדעותיו ובהשגותיו התקרב לאלה של משה רבינו. התנהגותו האישית ורמתו המוסרית היו מתחת כל ביקורת. יוצא אפוא, שבהתנהגותו הוא נלחם כנגד השגותיו השכליות. היות שהוא הסתובב מסביב למחנה ישראל, הוא הצליח להקרין עליהם את אותה גישה שלילית וסופם שנהגו כמוהו.